

УДК 94(477)«В.Симоненко»+«А. Горська»

*О. А. Шановська***ВАСИЛЬ СИМОНЕНКО Й АЛЛА ГОРСЬКА:
ЖИТТЯ ЯК ВИКЛИК ПОЛІЦЕЙСЬКІЙ ДЕРЖАВІ***Ключові слова: Василь Симоненко, Алла Горська, українські шістдесятники, поліцейська держава.*

Українська історія багата на видатні особистості. Серед визнаних, кращих українців, якими по праву називають Т. Шевченка, Л. Українку, Б. Хмельницького, М. Грушевського, Г. Сковороду та інших видатних осіб, імена шістдесятників Василя Симоненка і Алли Горської є незаслужено забутими. Між тим ці постаті уособлюють собою незламність українського духу, свободи самовиявлення, непереможну волю до вільної думки в поліцейській державі, де кожен вияв незгоди придушувався в зародку. Вони були одними з перших у сумному списку тих жертв боротьби за людську волю та гідність. Героїко-драматична історія їхнього життя та діяльності ще чекає на повніше висвітлення та популяризацію серед широких кіл громадськості.

Переважаюча кількість опублікованих праць про діячів українського шістдесятництва належать їхнім соратникам і рідним. Показовою в цьому плані є збірка листів, спогадів і статей, присвячених А. Горській, зібраних та упорядкованих її друзями, яка має назву «Червона тінь калини», адже калина — символ незнищенної України — стала наскрізним мотивом-символом життя художниці [1]. Серед інших змістовних публікацій — праці учасників руху шістдесятництва І. М. Дзюби — в одному з його ґрунтовних трьохтомних видань представлений літературний портрет В. Симоненка [2], праця М. Х. Коцюбинської [3] та інші книги спогадів. Мемуарну літературу доповнюють біографічні словники [4] та бібліографічні видання [5; 6].

Нечисленні наукові розвідки, присвячені українським шістдесятникам, належать історику-джерелознавцю, лауреату Національної премії імені Т. Шевченка С. І. Білоконю, який був учасником київського Клубу творчої молоді і був особисто знайомий з А. Горською, І. Світличним, І. Дзубою та деякими

іншими шістдесятниками [7]. Окремі сюжети, які стосуються творчої та громадсько-політичної діяльності В. Симоненка і А. Горської, містять наукові праці Г. В. Касьянова [8] і Ю. О. Курносова [9].

У цій статті поставлене завдання розглянути участь В. Симоненка й А. Горської у національно-культурному інтелектуальному русі шістдесятництва. Особливу увагу приділено з'ясуванню причин того, чому постаті В. Симоненка й А. Горської перетворилися на енергетично потужні символи українського шістдесятництва, та водночас стали моральним вироком владі.

Перед тим як розпочати огляд їхнього життя та діяльності, зазначимо, що як особистості В. Симоненко і А. Горська сформувалися в роки нетривалої «відлиги» в СРСР. Десталінізація суспільства та лібералізація національно-культурного життя з середини 1950-х — на початку 60-х років ознаменувалися появою другого у радянській історії, після ренесансного покоління 1920–30-х років, українського відродження, пов'язаного з рухом шістдесятників. Українське шістдесятництво було тим середовищем, яке «породило» цих непересічних митців-неофітів, а самі вони стали гідними репрезентантами цього національно-культурного інтелектуального руху.

В поезії Василя Симоненка та творях художниці Алли Горської дістали свого завершеного вираження культурницькі втілення шістдесятників, об'єднаних національно-патріотичною ідеєю представників інтелігенції, які помітно відрізнялися від інших своєю непідкупністю, загостреною соціальною чутливістю, громадською свідомістю, і все це виливалось у високому рівні їхньої творчості, яка відразу здобула широку читацьку аудиторію, а самі вони стали об'єктом уваги працівників спецслужб. Як і інші шістдесятники (поети Микола Вінграновський, Ліна Костенко, Іван Драч, Василь Стус, письменники Євген Гуцало, Валерій Шевчук, літературні критики Іван Дзюба, Іван Світличний, Євген Сверстюк, художники Опанас Заливаха, Віктор Зарецький, Веніамін Кушнір, Людмила Семикіна, Галина Севрук, кіномитці та театральні діячі-режисери Сергій Параджанов, Лесь Танюк, Юрій Ілленко, Леонід Осика та інші талановиті особистості), вони протестували проти вимог дотримуватись принципів класовості (партиїності) та канонів соцреалізму, ініціювали свідоме новаторство у літературі та

мистецтві, народження гуманістичного світогляду, виступали за перегляд морально-етичних цінностей у житті та літературі, наголошуючи на принципі індивідуалізму на протигагу радянському позаіндивідуальному життю.

Ось, наприклад, такі контрверсійні думки про літературу висловлював В. Симоненко: «Література і мистецтво не терплять шаблону — це кілька століть проголошують усі, хто вміє говорити і писати. А хіба відсутність новизни — не шаблон? Наскільки я знаю літературу і мистецтво, вони споконвіку мали за найкращу традицію духовне новаторство... Отже, ті, що готові вдатися за допомогою до дружинників, аби тільки заборонити поетичній молоді шукати і мислити, чи не опинилися вони в незавидній ролі захисників поганих традицій, чи не склали мимовільно протекцію сірості і бездумності... Бездумні, ідилічні радощі скоріше синонім ідіотизму, ніж оптимізму» [10].

Василь Андрійович Симоненко (8.01.1935–14.12.1963) народився у с. Бівці Полтавської області в сім'ї колгоспника. Навчався на факультеті журналістики у Київському університеті у 1952–57 роках, цікавився американською літературою. Керував університетською літературною студією, яка була кузницею молодих талантів і мала неабиякий авторитет у Спілці письменників України. Зокрема, творчі зустрічі в студії відвідували Володимир Сосюра, Павло Тичина, Максим Рильський, Андрій Малишко. З 1957 р. В. Симоненко був літературним працівником відділу культури газети «Черкаська правда», з 1960 р. — заввідділом пропаганди газети «Молодь Черкащини». Брав активну участь у роботі Клубу творчої молоді «Сучасник» (березень 1960 — березень 1964 р.), який відіграв ключову роль у громадсько-політичному та культурному житті української столиці [4, с. 583–584].

Вже перша збірка його поезії «Тиша і грім» (1962), попри цензорське втручання і навіть вилучення окремих віршів, засвідчила самотність і великий потенціал поета. Її схвально зустріли читачі та критики, але друкувати нові твори йому не давали, адже його поезія була своєрідною формою протесту проти існуючого режиму, оскільки ставила під сумнів ідеологію та дії влади — вона була сповнена високими громадянськими мотивами, суворим реалізмом і категоричною безкомпромисністю,

протестом проти диктату сили. Визначальним її підґрунтям була національна самосвідомість, український патріотизм, поєднані з ідеєю людської гідності, самоцінності, неповторності особистості.

І. Дзюба писав: «Велика заслуга В. Симоненка — і водночас розгадка його незвичайної популярності серед тодішньої української молоді, захоплення ним у тому, що він чи не перший так одверто й сильно сказав про те, що ображало його здорове національне почуття»: про невисповідані тривоги, надії своїх молодих сучасників — болі за Україну, її історичні кривди в минулому, спотворення національної політики за часів Сталіна й пізніше, забуття багатьох сторінок минувшини, втрату національного самоусвідомлення та поваги до самих себе [2, с. 529].

Аналізуючи твори В. Симоненка, він звернув увагу на генетичний зв'язок поета з літераторами 1920-х років, зокрема, з М. Хвильовим — та ж невгамовність почуття національної справедливості та гідності. Симоненкове самоствердження «я» пов'язане із самоствердженням народу, шукання шляхів до моральної істини — з шуканням істини національного буття в людстві, в соціалістичній сім'ї народів, — це пряме, хоч, може, й трохи несподіваним чином, продовження традиції молоді української радянської літератури 20-х років, що була обірвана в 30-ті. До того ж В. Симоненко одним із перших висловив і поетично розвинув думку, яка генетично виходить із морального вчення Сковороди, що кожна людина — це цілий та особливий Всесвіт, і реалізується він чи ні — залежить від суспільних умов. В добу дегуманізації суспільства, духовної єдності натовпу, керованого адміністративно-командною владою, обстоювання абсолютної цінності людського «я» набуло виразно політичного значення [2, с. 525–527].

Як учасник Клубу творчої молоді, в 1962–63 роках В. Симоненко був членом комісії з перевірки чуток про масові розстріли жертв сталінського терору. Разом з А. Горською він обійшов десятки сіл в околицях Києва, опитуючи місцевих жителів і вишукуючи могили розстріляних НКВС і похованих в'язнів. На основі незаперечних речових доказів ними було відкрито таємні до того місця захоронень жертв сталінізму на Лук'янівському і Васильківському кладовищах та у Биківні під Києвом. Було підготовлено та подано у Київську міськра-

ду звернення з вимогою перетворити місця захоронень у національні меморіали («Меморандум № 2»). Миськрада цинічно зігнувала це звернення, а В. Симоненко з того часу опинився на особливому рахунку у відповідних державних органів. Невдовзі його було жорстоко побито міліцією, що призвело до передчасної смерті.

1964 року завдяки неймовірним зусиллям його друзів вийшла посмертна збірка поета «Земне тяжіння», за рік — збірка новел «Вино з троянд», наступного року — книга «Поезії». Це була ідеологічно правильна, порізана цензурою поезія, все інше розповсюджувалося у самвидаві. Твори Симоненка не друкувалися протягом п'ятнадцяти років, а його доробок визначався партійними апологетами як «спотворений вияв національних почуттів». Тільки у 1995 році йому посмертно було присуджено Державну премію України імені Т. Шевченка.

Попри старання влади обмовити та замовчати творчість В. Симоненка, він став культовою фігурою, його постать сколихнула суспільну думку, надала їй політичного вираження. У тому, що поезія у той час, як ніколи, інтенсивно використовувалася для політичної боротьби з існуючим режимом, його роль була особливо значущою. Недарма «наприкінці життя довкола Симоненка витворилася аура дисидента» [11, с. 204].

Вечори пам'яті В. Симоненка стали проводитися шістдесятниками так само, як і творчі вечори Т. Шевченка, П. Куліша, Л. Курбаса та інших видатних українських культурних діячів. Особливо резонансним був організований клубом «Сучасник» з допомогою студентів Київського медичного інституту вечір пам'яті В. Симоненка в інститутському клубі, замаскований в оголошеннях під назвою «Вечір поезії», який відбувся невдовзі після його смерті у грудні 1963 року. У виступах на цьому вечорі однодумці і колеги В. Симоненка високо оцінили його внесок у боротьбу за ширші демократичні принципи, за краще життя свого народу. Зокрема, І. Світличний зауважив, що серед покоління, яке уособлюється з іменами Л. Костенко й І. Дзюби, І. Драча й М. Вінграновського та багатьох інших, не було поета більшої громадянської мужності, більшої рішучості, більшої безкомпромісності, ніж В. Симоненко. Гідні характеристики поета та його творчості доповнювалися визначенням, наведеним у друкованому органі закордонних частин Організа-

ції українських націоналістів — газети «Шлях перемоги» від 21 лютого 1965 року: «...Україна непереможна доти, доки має таких синів, як Симоненко» [9, с. 84].

Вже після смерті В. Симоненка у самвидаві ходили його публіцистичні твори, політичні трактати, збірка поезій «Берег чекань», підготовлена до друку 1963 року, але так і не вийшла в СРСР, її видав у Нью-Йорку в 1965 році літературний критик еміграції І. Кошелівець. Також за кордоном був опублікований «гострий» щоденник В. Симоненка, поширений у самвидаві.

В умовах несвободи, нескінченного двобою з цензурою, заборонами гостра й смілива, хвилююча поезія симоненківського типу «сприймалася «озонно», акумулювала в собі поняття «правди», «відкриття», «гідності», «самоусвідомлення», «повдигу» навіть...» [3, с. 111]:

Тремтїть, убивці! Думайте, лакузи!
Життя не наліза на ваш копил.
Ви чуєте? На цвинтарі ілюзій
Уже немає місця для могил!
Уже народ — одна суцільна рана,
Уже від крові хижіє земля,
І кожного катюгу і тирана
Уже чекає зсукана петля. [12].

Цікавий штрих: весною 1963 року київським комсомольським «активом» В. Симоненка, журналіста із глибинки, було обрано на роль зразково-показового поета-комуніста з «активною громадянською позицією», гідного путівки до Москви. На офіційному вечорі у Малому залі Жовтневого палацу виступали комсомольські активісти, члени президії, говорили «щось хороше» про поета Симоненка, автора збірки «Тиша і грім». Скандал спричинило прочитання Василем поезії підготовленої до друку нової збірки «Земне тяжіння», у тому числі й наведеного «Пророцтва 17-го року», яке справило ефект бомби, що розірвалася.

Збереглися уривки з тогочасного інтерв'ю Василя Симоненка редакції «Літературної газети», воно так і не було надруковане:

«...простота — це, насамперед, правда. А правда, як відомо, завжди насичена почуттям і думкою. Бездумної, холодної правди в природі не існує.

...Очевидно, для того, щоб по-справжньому любити поезію, треба, передусім, не зраджувати правді, красі й думці.

...хай живе критика! Але без упередження до шукань, без заборони поетові лишатися самим собою. Хай живе нещадна, але розумна критика, бо той, хто не здатний сприймати об'єктивні зауваження — літературний мрець, і ніяке штучне дихання не воскресить його.

Наша доба страшна для плаксунів; для борців вона прекрасна. Нашому поколінню, як, до речі, і всім іншим генераціям людства, теж не дано третього: або бездумно плескатися в хвилях буденщини, або ставати капітанами кораблів у океані життя. Навряд чи хтось мріє про долю тріски» [13].

Так само, як і В. Симоненко, Алла Олександрівна Горська (18.09.1929–28.11.1970) продемонструвала модернізм і націоцентризм у мистецькій творчості. І так само виявила громадянську мужність в умовах авторитарної системи.

На відміну від інших шістдесятників, А. Горська прийшла в їхнє середовище з дещо іншого світу: її досить заможна для свого часу сім'я не зазнала національного переслідування, її батько займав керівні посади у галузі кіно — був директором Ялтинської, Ленінградської, Київської, Одеської кіностудій. У 1941–43 рр. перебувала з матір'ю у блокадному Ленінграді. Навчалася у київській художній школі ім. Шевченка, закінчила її з золотою медаллю, була секретарем комітету комсомолу. Закінчила Художній інститут у Києві за фахом «живопис». Твори А. Горської експонувалися на всесоюзних і республіканських художніх виставках [4, с. 164–165].

Є. Сверстюк розповідав про А. Горську, що вихована у зрусіфікованій родині, «вона була, на відміну від нашого середовища, людиною надзвичайно чутливою до тієї нової ситуації для неї, і вона почала відкривати для себе глибини української культури, бо зрозуміла, що в цьому реалізація її і як художника, і як людини» [14].

На формування її національної свідомості значний вплив здійснив український месіанізм М. Костомарова та його «Книга буття українського народу», ідея про месіанську роль Києва, в яку увірували М. Хвильовий, Л. Курбас, М. Зеров, П. Тичина. А. Горська повірила у відродження України — через культуру, мистецтво, високу етику. У повсякденному житті перейшла на

спілкування українською мовою. Відрізнялася своєю мужністю і принциповістю, завжди захищала свою людську гідність, свій творчий задум на протигагу багатьом членам Спілки художників УРСР, і за це її боялись і ненавиділи, натякали на антирадянщину. Вірність ідеалам національного мистецтва зберігала і тоді, коли зазнала переслідувань, політичного та морального тиску з боку репресивних органів.

А. Горська була в епіцентрі всіх подій того короткого національно-культурного відродження. Своєю активною діяльністю надала Клубу творчої молоді потужного імпульсу. Л. Танюк згадував, що з березня 1962 року, з приходом у клуб художників, яких привела Алла Горська, і почався справжній Клуб творчої молоді, що «активно прокинувся до національного життя». Відтоді постало питання про мову діяльності клубу, про повернення до джерел і традицій, відтоді — «дух активного бунту, заперечення старих догматів і форм», панування справжньої національної стихії [15].

Приватна квартира подружжя художників Віктора Зарецького та Алли Горської на вулиці Репіна була осередком інтенсивного духовного життя, туди приходили послухати «живцем» або в магнітофонному записі І. Світличного поезію В. Симоненка, Б. Мамайсура, І. Драча, М. Вінграновського. Там прилучалися до національної культури, формували власний світогляд і світобачення молоді митці, спрагли творчого розвитку, не обмеженого догмами, схемами, табу, — ті, що починали в 1960-х: Борис Нечерда, Василь Голобородько, Микола Воробйов, Галина Зубченко та інші. Популярними місцями зустрічей молодих неофітів була також художня майстерня Алли Горської на вулиці Філатова.

Створений нею у 1964 році у співтоваристві з Г. Севрук, О. Заливахою, Л. Семикіною та Г. Зубченко вітраж «Шевченко. Мати» у вестибюлі Київського держуніверситету до 150-річчя до дня народження Т. Г. Шевченка був визнаний як «ідейно ворожий» і був знищений за розпорядженням партійних органів. А. Горську та Л. Семикіну відрахували зі Спілки художників, через рік — поновили. За спогадами очевидців, вітраж був чудовим витвором волелюбного духу опору проти приниження всього українського, він викликав багато і схвальних, і критичних відгуків. На ньому була зображена гнівна постать Т. Шевченка, який у високо піднятій руці тримає свій «Кобзар», а другою ру-

кою підтримує скорботну жінку як символ скривдженої України. Картину доповнювали рядки з «Кобзаря»: «Возвеличу малих отих рабів німих і на сторожі коло них поставлю слово» [16].

Попри масштабне переслідування української інтелігенції з кінця серпня — початку вересня 1965 року А. Горська активізувала громадську діяльність. Наприкінці 1965 року вона заявила допитів в органах КДБ у справах заарештованих О. Заливахи, Я. Геврича, Є. Кузнецової, І. Русина. 16 грудня надіслала заяву прокуророві УРСР з приводу тих арештів. Морально та матеріально підтримувала родини політв'язнів, листувалася з ними, особливо з О. Заливахою, подала клопотання на його захист. З групою української інтелігенції висловила протест проти незаконного ведення судової справи В. Чорновола, була присутня на процесі 15 вересня 1967 року.

У квітні 1968 року разом з іншими письменниками, художниками, авторитетними вченими підписала «Лист-протест 139-ти» на ім'я Генерального секретаря ЦК КПРС Л. Брежнєва, голови РМ СРСР А. Косигіна та голови Президії ВР СРСР М. Підгорного з вимогою припинити протизаконні політичні процеси. Того ж року пленум правління Спілки художників УРСР виключив А. Горську і Л. Семикіну з членів Спілки, а Г. Севрук — зі складу кандидатів у члени Спілки. У листі-зверненні до секретаря ЦК КПРС П. Демичева, секретаря ЦК КПУ Ф. Овчаренка і до Президії Спілки художників СРСР вони наполягали на принциповому партійному вирішенні питання їхнього політичного звинувачення, зауваживши, що у своїй творчості вони не розходилися з вимогами марксистсько-ленінської естетики [17, с. 49–50].

У липні 1968 року А. Горська, Л. Костенко, І. Дзюба, Є. Сверстюк і В. Некрасов звернулися з відкритим протестним листом до редакції газети «Літературна Україна» у зв'язку з появою там пасквільної статті О. Полторацького «Ким опікуються деякі «гуманісти» («Літературна Україна», 16 липня 1968 р.), що була надрукована у зв'язку з листом 139 діячів культури. Київські літератори виступили проти перекручень в цитуванні листа-протесту, стали в обороні В. Чорновола та С. Караванського.

У наступні роки А. Горська підтримувала виступи дисидента Валентина Мороза, статтю «Серед снігів», яка поширюва-

лася у самвидаві, а його самого, з огляду на його громадську активність, називала «квіткою серед снігів». Коли була викликана влітку 1970 року на допит в Івано-Франківськ у справі В. Мороза, відмовилася давати будь-які свідчення проти нього. Написала заяву-протест до Верховного суду УРСР про незаконність і жорстокість вироку [1, с. 107].

В органах КДБ А. Горську називали одним із керівників підпільної терористичної організації, керованої західними спецслужбами. Поряд із адміністративними репресіями вона зазнавала переслідувань, стеження, часто демонстративного, та погроз невідомих осіб. Факти свідчать про причетність представників владних кіл до її загибелі. Самим своїм існуванням Алла Горська як внутрішньо незалежна, смілива творча особистість непоступливістю своїх позицій чинила опір політичному диктату, чим викликала на себе небезпеку.

С. І. Білокінь, ознайомившись зі слідчою справою А. Горської з архіву прокуратури Київської області, показав, що міліцейське розслідування проводилося неповно, тенденційно, суперечливо, з порушенням нормативів, при тому що справа знаходилася на особливому контролі в прокуратурі УРСР, а слідство вели на дуже високому рівні: розслідування було доручено заступнику начальника слідчого відділу прокуратури Київської області раднику юстиції В. І. Вікторову, який був призначений старшим групи, та двом іншим відповідальним працівникам прокуратури. Історик схильний вважати, що Алла Горська стала жертвою тодішнього режиму, а не родинних сварок (офіційна версія її смерті). С. Білокінь високо оцінює роль А. Горської у національно-культурному відродженні, зазначає, що вона «жила серед нас, але відчувалося, що вона належала до інакшої породи людей, до породи титанічної, була гребенем розбурханої української стихії» [17, с. 46]. Величні, піднесені відгуки про особистість Алли Горської та її творчу працю знаходимо у колишніх учасників молодіжного клубу, в однодумців і соратників В. Стуса, Є. Сверстюка, Л. Семикіної, Н. Світличної, І. Геля, Б. Гориня, Л. Танюка, Р. Корогодського й інших.

Отже, з повною підставою можна вважати постаті В. Симоненка і А. Горської культовими фігурами української історії. Вони відіграли виняткову роль не тільки в українському

національно-культурному відродженні, а й для подолання інерції страху в суспільстві. Вони віддали своє життя за особисту та національну свободу. Доктор філософії Українського вільного університету Л. В. Тарнашинська відносить Аллу Горську до плеяди нескорених митців-шістдесятників, яких неможливо було залякати, їх можна було тільки цинічно знищити [6, с. 9]. З повним правом можна віднести до таких цілісних і послідовних людей Василя Симоненка. Їхній шлях пізнання правди, справедливості, високоморальна чесна безкомпромісна позиція і непереможна віра в відродження України стали дороговказом для майбутніх поколінь українців, а їхня доля стала гірким докором злочинним діям реакційної влади.

Джерела та література

1. Алла Горська: Червона тінь калини: Листи, спогади, статті / Ред. та упоряд. О. Зарецького та М. Маричевського. — К.: Спалах ЛТД, 1996. — 240 с.
2. Дзюба І. М. Василь Симоненко // Дзюба І. М. З криниці літ: У 3 т. — Т. 3: Літературні портрети; Дніпровський меридіан; Зі спогадів / І. М. Дзюба. — К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. — С. 517–534.
3. Коцюбинська М. Х. Листи і люди: роздуми про епістолярну творчість / М. Х. Коцюбинська. — К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2009. — 584 с.
4. Рух опору в Україні: 1960–1990. Енциклопедичний довідник / передм. Осипа Зінкевича, Олеся Обертаса. — К.: Смолоскип, 2010. — 804 с.
5. Шістдесятництво: профілі на тлі покоління: Вип. 11: Василь Симоненко: «Україно, ти моя молитва...»: Біобібліогр. нарис / Бібліограф-укладач Г. Гамалій; Нац. парламент. б-ка України; Ін-т літератури ім. Т. Шевченка НАН України. — К., 2007. — 120 с.
6. Плеяда нескорених: Алла Горська. Опанас Заливаха. Віктор Зарецький. Галина Севрук. Людмила Семикіна: біобібліогр. нарис / авт. нарису Л. В. Тарнашинська; бібліограф-упоряд. М. А. Лук'яненко; наук. ред. В. О. Кононенко; М-во культури України, Нац. парламент. б-ка України. — К., 2011. — 200 с. (Шістдесятництво: профілі на тлі покоління; вип. 13.)
7. Білокінь С. Клуб творчої молоді «Сучасник» очима влади // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика: збірник статей / відп. ред. В. М. Даниленко; НАН України; Інститут історії України. — К.: Інститут історії України, 2011. — Вип. 16. — С. 39–60. — Режим доступу: http://histans.com/JournALL/xxx/xxx_2011_16/4.pdf; Він же. Життя і смерть Алли Горської // Розбудова держави. — 1992. — Вересень. Ч. 4. — С. 45–55; Він

- же. Смерть Алли Горської // Образотворче мистецтво. — 1992. — Липень-серпень. — Ч. 4. — С. 10–14.
8. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960–80-х років / Г. Касьянов. — К.: Либідь, 1995. — 224 с.
 9. Курносів Ю. О. Інакомислення в Україні (60-ті — перша половина 80-х рр. XX ст.) / О. Ю. Курносів; НАН України. Інститут історії України. — К., 1994. — 222 с.
 10. Зінкевич О. Літературна молодь України має слово / О. Зінкевич // Смолоскип. — 1963. — № 1 (98). — С. 3–4.
 11. У нас була велика місія. Розмова з Михайлом Горинем // Бунт покоління: Розмови з українськими інтелектуалами записали й прокоментували Богуміла Бердиховська та Оля Гнатюк (інтерв'ю із Євгеном Сверстюком, Іваном Дзюбою, Михайлиною Коцюбинською, Михайлом Горинем, Миколою Рябчуком) / Пер. із пол. — К.: Дух і літера, 2004. — С. 185–234.
 12. Симоненко В. Пророцтво 17-го року. Твори [Електронний ресурс] // В. Симоненко. — Режим доступу: <http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=symonenko&page=zemne05> (перегляд: 5 березня 2013 р.)
 13. Корогодський Р. «А тепер я почитаю поезії нової збірки...» [Електронний ресурс] // Український Самвидав. — 2005. — № 6–7 (14–15). — Режим доступу: <http://smoloskyp.org.ua/-leftmenu-173/eftmenu-196/50-2005/356-s-6-714-15-2005.html?start=6> (перегляд: 5 березня 2013 р.).
 14. Усім нам смерть судилася зарання... Укртелефільм, присвячений пам'яті Алли Горської. Реж. Л. Танюк. За участю Л. Семикіної, О. Заливахи, Є. Сверстюка, І. Світличного, Л. Світличної, О. Зарецького [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.youtube.com/watch?v=gYd8QZAbTis> (перегляд: 22 жовтня 2012 р.).
 15. Танюк Л. Парастас: Алла Горська, Іван Світличний. Мемуаристика [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://donklass.com/arhiv/histdisk/memorial/memuary/2.htm> (перегляд: 12 вересня 2012 р.).
 16. Шістдесятники. Науково-пізнавальний фільм [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.youtube.com/watch?v=DidBT2uQCFa&feature=related> (перегляд: 25 квітня 2012 р.).
 17. Білокінь С. Життя і смерть Алли Горської / С. Білокінь // Розбудова держави. — 1992. — № 4. — С. 45–55.

Анотації

Шановская Е. А. Василий Симоненко и Алла Горская: жизнь как вызов полицейскому государству.

Статья посвящена отображению непреходящей роли двух выдающихся украинских шестидесятников Василия Симоненко и Аллы Горской в процессе национального осознания и национального и социального освобождения.

Ключевые слова: *Василий Симоненко, Алла Горская, украинские шестидесятники, полицейское государство.*

Shanovska O. A. Vasyl Symonenko and Alla Horska: life as a challenge to the police state.

The article is devoted to displaying of the enduring role of two outstanding Ukrainian sixties Vasyl Symonenko and Alla Horska in the process of national acknowledgement and national and social liberation.

Key words: *Vasyl Symonenko, Alla Horska, Ukrainian sixties, police state.*

Надійшла до редакції 8 квітня 2014 року